

УДК 316.353:314.151.3-054.73:

**АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ЇХ ВПЛИВ
НА РОЗВИТОК МІСЬКИХ ГРОМАД**

**ANALYSIS OF PROBLEMS OF SOCIAL ADAPTATION OF THE IDPs
AND THEIR INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT
OF THE LOCAL COMMUNITIES**

Пархоменко М.М.,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри загальнонаукової підготовки

Індустріального інституту

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

У статті проаналізовано проблему адаптації внутрішніх переселенців зі східних регіонів України у різних аспектах: соціальному, правовому та економічному. Визначено негативні та позитивні чинники, що впливають на соціально-психологічну адаптацію внутрішньо переміщених осіб у Покровському районі. Розглянуто феномен вимушеної міграції. Конкретизовано, що у структурі вимушених переселенців переважають жінки, що ускладнює процес їх соціального захисту та працевлаштування. Встановлено, що для вирішення проблеми вимушених переселенців потрібна взаємодія держави, місцевих громад та соціальна активність самих переселенців.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, правовий статус, соціально-психологічна адаптація, соціальний захист, працевлаштування.

На сьогодні ситуація із внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО) і біженцями у світі досягла критичної позначки. Майже 41 млн людей у світі є внутрішніми переселенцями у своїх країнах. Лідери в цьому списку – Ємен, Сирія, Ірак та Україна, яка зайняла четверте місце. У нашій державі ця проблема стала наслідком збройного конфлікту, який почався ще у 2014 р. Збройні протистояння завжди є джерелом соціальних проблем. Вони впливають на життя окремої людини, соціальних груп, на розвиток країни. Українці важливо, щоб люди, яких безпосередньо торкнулися

наслідки бойових дій, швидко пристосувалися до нового соціального середовища, знайшли роботу, житло, нові контакти. Людина, яка переїхала зі звичного для неї місця проживання й опинилася в незнайомих обставинах, потребує насамперед підтримки від держави і громади, що її приймає [1, с. 3].

У зв'язку з масштабною внутрішньою міграцією в Україні є багато соціальних проблем, які досі не регулюються і, тим не менше, залишаються актуальними, потребують різних рішень, наприклад: статус переселенців, гуманітарна та медична

допомога, житло, безробіття, освіта тощо [2, с. 94].

Проблема адаптації та інтеграції ВПО для нашої країни є важливою, про що свідчить кількість переселенців, яка щорічно збільшується. За даними Мінсоцполітики, станом на 5 січня 2017 р. обліковано 1 653 284 особи із числа ВПО. Найбільша кількість ВПО у Донецькій (562 339), Луганській (292 088), Харківській (194 040), Запорізькій (93 165) областях та м. Києві (156 963). Серед ВПО 60% жінок та дівчат [3].

Від початку проведення антитерористичної операції на базі управління соціального захисту м. Покровська зареєструвалися 36 503 особи, які прибули з міст та районів проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, у 15 496 осіб із них термін дії довідки про реєстрацію є актуальним. Для вирішення соціально-побутових проблем внутрішньо переміщеним особам у місті надається матеріальна (благодійна) допомога. Розпорядженням міського голови від 4 лютого 2015 р. № 26рг створено та затверджено ініціативну групу із прийому та розподілу гуманітарної допомоги громадянам, постраждалим унаслідок проведення антитерористичної операції. Постійно працює «Банк речей» для внутрішньо переміщених осіб. 18 березня 2016 р. відбулося громадське обговорення питань, пов'язаних зі здійсненням заходів із посилення соціальної підтримки учасників антитерористичної операції та внутрішньо переміщених осіб, на якому було розглянуто стан справ у частині реалізації прав ВПО на роботу, соціальну допомогу і соціальну підтримку, освіту, медичну допомогу та отримання повноцінної інформації. Протягом поточного року переселенцям надавалась гуманітарна

допомога: грошова, у вигляді продуктових наборів та наборів засобів особистої гігієни, забезпечення одягом та взуттям. Понад 7000 внутрішньо переміщених осіб отримали адресну грошову допомогу від Міжнародного комітету Червоного Хреста на загальну суму 4 млн грн [4].

Переселені громадяни, які звернулись до служби зайнятості, отримали майже 10 000 інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних послуг, взяли участь у 3200 заходах та отримали понад 2400 індивідуальних послуг, зокрема з використанням психодіагностичного обстеження [3].

Суспільство не готове вирішувати соціальні, економічні та політичні проблеми, які з'явилися в нашій країні. Це стосується внутрішньо переміщених осіб із Донбасу, яким довелося залишити свої будинки для збереження власного життя і життя своєї сім'ї [1, с. 3].

Питанням соціального та правового захисту біженців і вимушених переселенців присвячені роботи Л.В. Андрійченко, Є.В. Білоусова, Н.А. Вороніна, Г.Ф. Габдрахманова, С.А. Ганнушкіна, В.В. Гриценко, В.І. Євтушенко, В.А. Іваненко, В.К. Каліненко, Г.І. Литвинова, Є.І. Петрова, Г.У. Солдатова, Л.А. Шайгерова, Е.С. Шуршалова, С.В. Якимчука тощо.

Мета статті – розглянути негативні і позитивні чинники, що впливають на процес соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів у Покровському районі.

Зміни, які відбулися в українському суспільстві в останні два роки, призвели не тільки до прямих політичних і військових зіткнень, але і потужної соціально-економічної кризи та чітко виражених етнічних конфліктів. Усе це спричинило значні

зміни у настроях і світогляді людей, їх житті, звичаях, соціальних та психічних станах. Це стосується не тільки мігрантів і вимушених переселенців, але й місцевого населення, яке перебуває у безпосередньому контакті з ними [2, с. 95].

Таким чином, перед сучасним українським суспільством постає гостра і складна проблема соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців, а також проблема коадаптації місцевих громад (що приймають або вимушені приймати внутрішніх мігрантів) [2, с. 95]. З такою проблемою зіткнулася і Покровська міська громада.

Для викладення основного матеріалу пропонуємо розглянути власне феномен вимушеної міграції. Відтак з'ясуємо дефініції поняття «міграція», які були визначені сучасними науковцями.

Міжнародна організація з міграції дає таке визначення згаданому феномену: «Міграція – це процес переміщення населення через міжнародний кордон або в межах країни; вона охоплює будь-який вид переміщень, незалежно від їх тривалості, складу чи причин; міграція включає пересування біженців, переміщених осіб, виселених людей та економічних мігрантів» [5, с. 72–79].

Філософський словник соціальних термінів класифікує міграцію як процес переміщення людей – невід'ємних частин або окремих представників етносів, – що пов'язано зі зміною постійного місця проживання або з поверненням до нього [6, с. 454].

О.О. Бандурка під мігрантом визначає особу, яка здійснює переміщення і через державний кордон, і через адміністративно-територіальні кордони для тимчасової або постійної

зміни місця проживання, роботи, способу життя [7, с. 45–54].

За думкою В.І. Бутова, «вимушений переселенець» – громадянин, що змінив місце проживання внаслідок вчиненого щодо нього або членів його сім'ї насильства чи інших форм переслідування або внаслідок реальної небезпеки стати об'єктом переслідування за ознакою расової чи національної приналежності [8].

У Сучасному тлумачному словнику української мови під редакцією А. Яковлевої поняття «біженець» трактується так: «Біженець – людина, що залишила місце свого проживання під час війни або стихійного лиха» [9, с. 63].

Отже, науковці вважають, що біженець – це особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою расової, релігійної, політичної дискримінації і яка перебуває за межами своєї країни та не може скористатися її захистом, або ж апатрид, що перебуває за межами країни свого колишнього місця проживання, залишивши його в результаті переслідувань і не може (не хоче) повернутися додому через різного роду причини [10].

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. визначає, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або для уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи

техногенного характеру. Зазначені обставини вважаються загальновідомими і такими, що не потребують доведення, якщо інформація про них міститься в офіційних звітах (повідомленнях) Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй із прав людини, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Міжнародного комітету Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, Уповноваженого Верховної Ради України із прав людини, розмічених на веб-сайтах зазначених організацій, або якщо щодо таких обставин уповноваженими державними органами прийнято відповідні рішення [11].

Н.В. Прокушева під вимушеною міграцією розуміє сукупність територіальних переміщень, пов'язаних із постійною або тимчасовою зміною місця проживання людей із незалежних від них причин та, як правило, всупереч їхньому бажанню [12].

Вивчаючи проблему вимушеної міграції населення, В.С. Айрапетов, І.Р. Балі та Г.С. Вітковська [13, с. 53–69] запропонували розділити мігрантів на чотири групи:

- 1) біженці;
- 2) реальні вимушені мігранти;
- 3) вимушені мігранти страху;
- 4) переселенці.

Нас цікавить проблема соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів, до яких відносяться такі категорії, як вимушені переселенці, біженці та шукачі притулку, тобто та група осіб, що зовсім нещодавно мігрувала, перебуває на початковій стадії соціально-психологічної адаптації і яка зазнає значних труднощів у зв'язку з переселенням [2, с. 96].

Аналіз літературних джерел показав, що поняття «адаптація» тракту-

ється науковцями неоднозначно. Часто воно набуває додаткових характеристик з огляду на вид адаптації [14, с. 95].

У психологічному словнику адаптація (лат. *adaptare* – пристосовувати) розглядається як процес пристосування живого організму до умов довкілля [15, с. 135].

З погляду соціології адаптація – це процес пристосування до ситуації у зв'язку з її змінами, результат цього процесу, тобто пристосованість до нових обставин життя, дії суб'єкта процесу адаптації, пов'язані з його роботою над собою з метою пристосування, і, нарешті, робота з об'єктом адаптації, яку здійснює оточення [16].

З позиції психології адаптація – це пристосування людини як особистості до існування у суспільстві відповідно до вимог цього суспільства і власних потреб, мотивів та інтересів. Психологічна адаптація здійснюється шляхом засвоєння норм та цінностей суспільства, а основним її проявом є взаємодія людини з оточенням та активна діяльність останньої [17].

Законодавством України поняття правової адаптації не врегульовано. Автор пропонує ввести в національне законодавство міжнародне поняття правової адаптації. Якщо у звичайному житті адаптація є процесом пристосування до умов, які змінюються, то у міжнародному праві адаптація є процесом приведення національного законодавства до міжнародних норм і стандартів шляхом прийняття нових (адаптаційних) нормативно-правових актів, укладання або приєднання до міжнародних договорів.

Отже, правова адаптація представляє собою процес розроблення і прийняття нормативно-правових актів та створення умов для їх належного впровадження і застосування для

поступового досягнення повної відповідності національного права міжнародному [18].

Основними факторами, які впливають на сучасні процеси міграції, є політичний, економічний і культурний. У сучасних умовах домінантним фактором для активізації процесів міграції в Україні визначено політичний. Спроби мирного врегулювання ситуації на Сході є безрезультатними, що значно вплинуло на кількість вимушених переселенців.

Відсутність реальних перспектив припинення бойових дій та швидкого відновлення контролю держави над цими територіями сприятиме подальшому збільшенню масштабів внутрішньої міграції населення.

Ще одним гальмівним чинником внутрішньої міграції є відмінності в культурних традиціях різних регіонів України, що ускладнює процес адаптації переселенців [19].

Згідно з даними Покровського міського центру зайнятості Донецької області, у 2014 р. мали статус безробітних 1992 особи (жінки – 1079), працевлаштовано за направленням центру зайнятості – 528 осіб (жінки – 304); у 2015 р. – 2311 осіб (жінки – 1375), працевлаштовано – 625 осіб (жінки – 380); у 2016 р. – 2161 особа (жінки – 1229), працевлаштовано – 761 особа (жінки – 462). Протягом 2017 р. – 821 особа (жінки – 495), працевлаштовано – 214 осіб (жінки – 117).

Внутрішньо переміщені особи, що мали статус безробітних:

– у 2014 р. – даних немає;

– у 2015 р. – 189 осіб, працевлаштовано за направленням центру зайнятості – 39;

– у 2016 р. – 54 особи, працевлаштовано – 27;

– у 2017 році (січень–квітень) – 31 особа, працевлаштовано – 24.

Жінок більше у зв'язку з тим, що у разі присвоєння статусу безробітного центр зайнятості змушував чоловіків ставати на облік у Покровському районному військовому комісаріаті [20].

У 2016 р. зазначено спад взяття на облік ВПО у зв'язку із встановленням режиму тиші на Донбасі.

Для з'ясування проблеми в м. Покровську автором було проведено опитування населення щодо ставлення до внутрішньо переміщених осіб. Схоже дослідження було здійснено Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Опитування охоплювало територію усієї України (окрім Криму та невідконтрольних районів Донбасу) з окремим фокусом на містах із найбільшою кількістю зареєстрованих ВПО, за даними офіційної статистики.

Під час проведення дослідження ставилися такі питання:

1. Чи знаєте ви про присутність ВПО у вашому місті?

2. На основі якої інформації ви переважно формуєте своє ставлення до переселенців?

3. Як ви загалом ставитесь до вимушених переселенців із Донбасу?

4. Чи знаєте ви про які-небудь конфлікти, що траплялися між переселенцями та місцевими мешканцями?

5. Що ви відчули через появу у вашому місті переселенців?

6. Чи знаєте ви про існування якоїсь конкуренції між переселенцями та місцевими мешканцями?

7. Наскільки відчутною є присутність переселенців у вашому місті?

8. Уявіть, що вам потрібно найняти репетитора або няню для неповнолітнього члена вашої родини. Чи найняли б ви переселенця за умови, що його кваліфікація та вартість послуг вас влаштовує?

За результатами опитування були отримані такі відповіді (табл. 1).

Найбільший відсоток тих, хто висловив позитивне ставлення до ВПО, – на Сході, у Центрі та Півдні, у містах концентрації (63%, 63% та 57% відповідно), а найменше – у цілому Західному регіоні (35%).

Майже всі опитані ставляться до вимушених переселенців із Донбасу та Криму позитивно або нейтрально. У всеукраїнській вибірці про позитивне ставлення до ВПО повідомили 43%, а про нейтральне – 47% (у сумі 90%). Тільки 6% висловили негативне ставлення, а 4% не змогли відповісти. У містах найбільшої концентрації до ВПО ставляться ще краще: 58% мешканців сприймають переселенців позитивно, 34% – нейтрально, 2% – негативно і 6% не визначились із відповіддю [21].

Також автором було проведено дослідження для з'ясування соціально-економічної захищеності ВПО в м. Покровську за матеріалами схожого дослідження, проведеного у Львівській області. Опитування було здійснено на базі Центру підтримки сім'ї, який знаходиться за адресою: м. Покровськ, мкрн. Сонячний, 8.

Автором було опитано 20 респондентів: чоловіків – 30%, жінок – 70%. Вікова структура опитаних: 0–18 р. – 5%, 18–35 р. – 45%, 35–50 р. – 45%, за 50 р. – 5%. Орендують приміщення – 45%, живуть у родичів, знайомих – 55%. Думка переселенців про місцевих мешканців змінилась незначно в позитивний бік – 20%, суттєво в пози-

тивний бік – 45%, не змінилась – 20%, незначно змінилась у негативний бік – 15%. Місцеві мешканці ставляться до переселенців за оцінками самих ВПО: здебільшого позитивно – 45%, повністю позитивно, доброзичливо – 15%, нейтрально – 30%, здебільшого негативно – 10%. Структура зайнятості ВПО: навчаються – 10%, працюють – 40%, шукають місце роботи – 40%, доглядають дитину (дітей) – 10%. Соціальна допомога у структурі доходів ВПО є основним джерелом коштів для 40% опитаних, більше половини – 20%, менше половини – 40%. ВПО частіше контактують із групами вимушених переселенців – 60%, з волонтерськими групами – 65%, із благодійними організаціями – 55%, органами місцевої влади – 10%. Серед найбільш значущих матеріальних потреб ВПО зазначили: проживання в непристосованому приміщенні – 20%, відсутність потрібного одягу – 5%, відсутність роботи загалом – 35%, відсутність власного житла – 50%, інше – 15%. Серед проблем нематеріального характеру найбільш гострими є: недовірливе ставлення з боку нових колег – 10%, прояви агресії з боку оточення – 20%, мовні проблеми – 10%, непорозуміння у сім'ї через різні погляди – 15%, неможливість бути разом із сім'єю – 5%, ціннісні проблеми – 20%, інше – 50%. На допомогу від органів державної та місцевої влади очікують стосовно: надання соціального житла – 70%, сприяння у працевлаштуванні – 55%, часткового відшкодування вартості проживання – 25%, пільгового кредитування купівлі житла – 15%, надання безкоштовних юридичних консультацій – 10%, права тимчасової несплати комунальних послуг – 20%, надання безкоштовних спеціальних медичних послуг – 10%,

Таблиця 1

Соціально-психологічне ставлення місцевих жителів до ВПО (у % від кількості усіх опитаних)

1. Чи знаєте ви про присутність ВПО у вашому місті?		Так	Ні		
Україна		45	19		
Міста концентрації		86	12		
Покровськ		93	7		
2. На основі якої інформації ви переважно формуєте своє ставлення до переселенців?					
На основі інформації зі ЗМІ	На основі інформації від знайомих людей	На основі інформації із соціальних мереж	Інше		
		Із власного досвіду			
Україна	65	49	13	1	
Міста концентрації	63	36	20	1	
Покровськ	32	18	8	2	
3. Як ви загалом ставитесь до вимушених переселенців із Донбасу?					
	Позитивно	Нейтрально	Негативно	Важко сказати	
Україна	43	47	6	4	
Міста концентрації	58	34	2	6	
Покровськ	65	23	2	10	
4. Чи знаєте ви про які-небудь конфлікти, що траплялися між переселенцями та місцевими мешканцями?					
	Так, це трапляється постійно	Так, це трапляється час від часу	Так, але це поодинокі випадки	Ні, не знаю про жодні конфлікти	Важко сказати
Київ	1	11	18	65	5
Міста концентрації	1	4	11	81	3
Покровськ	7	14	16	54	9

Актуальні питання конституційно-правового статусу людини і громадянина

Актуальні питання конституційно-правового статусу людини і громадянина

Продовження табл. 1

5. Що ви відчули через появу у вашому місті переселенців?		Погіршення криміногенної ситуації	Посилення соціальної напруженості	Посилення соціальної згуртованості	Збільшення міжнародної або державної допомоги для вашого міста	Розвиток місцевого бізнесу через додаткові робочі руки та зростання ринку споживчих послуг
Міста концентрації	18	12	11	6	6	
Покровськ	2	26	32	30	10	
6. Чи знаєте ви про існування якоїсь конкуренції між переселенцями та місцевими мешканцями?						
	За робочі місяця	За доступне житло	За місяця у школах і дитсадках	За час прийому в державних установах та медичних закладах	За допомогу вразливим групам від держави та волонтерів	
Міста концентрації	17	14	14	8	6	
Покровськ	51	16	23	42	9	
7. Наскільки відчутною є присутність переселенців у вашому місті?						
	Дуже відчутна	Швидше відчутна	Швидше не відчутна	Зовсім не відчутна	Важко сказати	
Київ	6	26	49	14	5	
Міста концентрації	5	19	49	21	6	
Покровськ	7	37	21	7	28	
8. Уявіть, що вам потрібно найняти релігійного члена вашої родини. Чи найняли б ви переселенця за умови, що його кваліфікація та вартість послуг вас влаштовує?						
	Так	Так, але за певних умов	Ні	Важко сказати		
Україна	54	3	23	20		
Міста концентрації	55	3	28	14		
Покровськ	60	21	7	12		

тимчасового пільгового місцевого проїзду – 5%, сприяння у відновленні втрачених документів – 5%, надання безкоштовних послуг щодо адаптації – 20%, податкові канікули для підприємців – 15%. Мають намір залишитися у Покровську – 55% опитаних, будуть прагнути повернутися на малу батьківщину – 10%, не визначилися – 30%, мають намір виїхати за кордон – 5%.

Результати опитування показали, що внутрішньо переміщені особи є досить незахищеною категорією населення. Вони потребують значної допомоги від органів державної та місцевої влади, але 55% опитаних мають намір залишитися в м. Покровську, незважаючи на наявні труднощі щодо адаптації в нашому регіоні.

Для прискорення адаптації ВПО у Покровську доцільним буде скористатися досвідом м. Харкова. На Харківщині діє Регіональний штаб із питань, пов'язаних із соціальним забезпеченням внутрішньо переміщених осіб. Специфіка Харкова – інформування представників цієї категорії та надання їм первинної допомоги на залізничному вокзалі. У наданні соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам недоцільно спиратися на спрощену уяву про їх потреби, цінності, інтереси, а треба орієнтуватися на сегментацію цієї категорії клієнтів соціальних служб за ознаками матеріального забезпечення родини, рівня освіти, можливостей самостійного працевлаштування та забезпеченості житлом. Філософія побудови сис-

теми соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб має враховувати їхню орієнтацію на повернення додому у разі виконання трьох основних умов: «припинення військових дій», «наявність житла», «наявність роботи, соціальних виплат» [22, с. 23–25].

Для швидкого вирішення наявних проблем щодо адаптації та працевлаштування ВПО в Покровському районі потрібно зробити такі кроки:

1. Створити відповідний орган при Покровській міській раді, який матиме повноваження надавати правову допомогу ВПО в питаннях постанови на облік і соціальних виплат, а також допомогу з ряду побутових питань.

2. Забезпечити горизонтальний взаємозв'язок між Покровським міським центром зайнятості та регіональними центрами зайнятості для надання внутрішньо переміщеним особам можливості працювати за фахом у містах Покровського району та Донецької області.

3. Проаналізувати готовність ВПО до переїзду в сільську місцевість шляхом проведення анкетування Покровським міським центром зайнятості. Покровською міською радою розробити стратегію розміщення та працевлаштування ВПО відповідно до Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 рр. [23]. Для цього надати вимушено переміщеним особам у приватизацію земельні ділянки під житлове будівництво в селах Покровського району.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Суботіна О.О. Адаптація та інтеграція внутрішньо переміщених осіб в сучасній Україні / О.О. Суботіна. – К., 2016. – 99 с.
2. Леонова І.М. Теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців в Україні / І.М. Леонова // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2015. – № 4 (29). – С. 94–101.

3. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msp.gov.ua>.
4. Звіт управління соціального захисту населення покровської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krasn-rada.gov.ua/uszn>.
5. Драгунова Т. Просторовий аналіз міграційного процесу в м. Києві / Т. Драгунова // Статистика України. – 2004. – № 1. – С. 72–79.
6. Філософський словник соціальних термінів. – 2-ге вид. допов. – Х. : Р. И. Ф., 2005. – С. 454.
7. Бандурка О.О. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / О.О. Бандурка. – Х., 2002. – 182 с.
8. Бутов В.И. Демографія : [учебное пособие] / В.И. Бутов / под ред. В.Г. Игнатова. – М. ; Ростов н/Д. : ИЦ «МарТ», 2003. – 592 с.
9. Сучасний тлумачний словник української мови / уклад. А.М. Яковлева. – Х. : ТОР-СІНГ ПЛЮС, 2008. – 670 с.
10. Особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи із сім'ями вимушених переселенців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://docviewer.yandex.ua/view/486867480/?*=eG%2BN%2BDrdIkVHzJVCNS.
11. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1.
12. Прокушева Н.В. Социальная адаптация беженцев и вынужденных переселенцев в современном российском обществе : дисс. ... канд. соц. наук / Н.В. Прокушева. – Улан-Удэ, 2007. – 204 с.
13. Витковская Г.В. Вынужденные переселенцы из ближнего зарубежья: проблемы интеграции в российский социум / Г.В. Витковская // Миграционные процессы после распада СССР. – Вып. 5. – М. : 1994. – С. 53–69.
14. Омеляненко І. Термінологія в наукових дослідженнях із проблеми адаптації / І. Омеляненко // Історичні, філософські, правові та організаційні проблеми фізичної культури. – 2008. – С. 95–97.
15. Психологічний словник / за ред. В.П. Зінченко, В.Г. Мещерякова. – 2-е вид. перероб. і допов. – М. : Педагогіка-Прес, 1997. – 440 с.
16. Волков Г.Д. Адаптація та її рівні / Г.Д. Волков, Н.Б. Оконська. – Перм, 1975. – 246 с.
17. Георгієва І.А. Соціально-психологічні чинники адаптації особистості в колективі : автореф. дис. ... канд. психол. наук / І.А. Георгієва. – Ленінград, 1985. – 167 с.
18. Шпак Г.Ю. Правова адаптація як категорія сучасного міжнародного права / Г.Ю. Шпак // Науково-дослідна робота молодих учених: стан, проблеми, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.srw.kspu.edu/?p=1011>.
19. Єлісеєва Л.В. Проблеми внутрішньої міграції в Україні / Л.В. Єлісеєва // Економіка. Управління. Інновації. – 2015. – № 1 (13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2015_1_13.
20. Відповідь на запит від 28 квітня 2017 р. № 04-1237 на лист Індустріального інституту ДВНЗ «ДонНТУ» від Покровського МЦЗ Донецької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krasn-rada.gov.ua/uszn>.
21. Ставлення населення України до внутрішньо переміщених осіб із Донбасу та Криму. Результати опитування громадської думки // Київський інститут соціології. – 2016. – 38 с.
22. Хижняк Л.М. Інформаційне забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: досвід України / Л.М. Хижняк, А.І. Андрющенко // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2015. – № 19–20. – С. 20–28.
23. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/16025#principles>.

В статье проанализирована проблема адаптации внутренних переселенцев с восточных регионов Украины в разных аспектах: социальном, правовом и экономическом. Определены положительные и отрицательные факторы, которые влияют на социально-психологическую адаптацию внутренне перемещенных лиц в Покровском районе. Рассмотрен феномен вынужденной миграции. Конкретизировано, что в структуре вынужденных переселенцев преобладают женщины, что усложняет процесс их социальной защиты и трудоустройства. Установлено, что для решения проблемы вынужденных переселенцев нужно взаимодействие государства, местных громад и социальная активность самих переселенцев.

Ключевые слова: лица, перемещенные внутри страны, правовой статус, социально-психологическая адаптация, социальная защита, трудоустройство.

The article analyzes the problem of adaptation of internally displaced persons from the Eastern regions of Ukraine in different aspects: social, legal and economic. Identified positive and negative factors affecting socio-psychological adaptation of internally displaced persons in the Pokrovsk area. The phenomenon of forced migration is considered. Specified that the structure of IDPs is dominated by women, which complicates the process of their social protection and employment. It is established that in order to solve the problem of forced migrants, the interaction of the state, local communities and social activity of the migrants themselves is required.

Key words: internally displaced persons, legal status, socio-psychological adaptation, social protection, employment.
